

УДК 070.482:316.774:81'42

Г. О. Кушнір

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Газета Євгена Сверстюка «Наша віра» як феномен української релігійної журналістики

Кушнір Г. О. Газета Євгена Сверстюка «Наша віра» як феномен української релігійної журналістики. У статті проаналізовано щомісячну газету Євгена Сверстюка «Наша віра» як феноменальне видання української релігійної журналістики. Виокремлено і обґрунтовано особливості цього часопису, його роль у духовному та культурному житті країни, а також значення «Нашої віри» як компонента журналістської та редакторської діяльності Сверстюка. Установлено, що газета є ключем до розуміння особистості шістдесятника, каналом передачі його думок, уособленням самого редактора. Показано, що, попри свою чітку релігійну позицію, часопис відрізняється своїм культурологічним характером та орієнтацією на представників різних християнських конфесій.

Ключові слова: Євген Сверстюк, релігійна журналістика, газета «Наша віра».

Кушнір Г. О. Газета Евгения Сверстюка «Наша вера» как феномен украинской религиозной журналистики. В статье проанализирована ежемесячная газета Евгения Сверстюка «Наша вера» как феноменальное издание украинской религиозной журналистики. Выделены и обоснованы особенности газеты, ее роль в духовной и культурной жизни страны, а также значение «Нашей веры» как компонента журналистской и редакторской деятельности Сверстюка. Установлено, что газета является ключом к пониманию личности шестидесятника, каналом передачи его мыслей, олицетворением самого редактора. Показано, что, несмотря на свою четкую религиозную позицию, изданию присущ культурологический характер и ориентация на представителей разных христианских конфессий.

Ключевые слова: Евгений Сверстюк, религиозная журналистика, газета «Наша вера».

Kushnir G. The Newspaper of Yevhen Sverstiuk «Our Faith» as a Phenomenon of Ukrainian Religious Journalism. The article studies the monthly newspaper of Yevhen Sverstiuk «Our Faith» as a phenomenal edition of Ukrainian religious journalism. The author distinguishes and substantiates the newspaper features, its role in spiritual and cultural life of Ukraine and also the value of «Our Faith» as a component of a journalistic and editorial Yevhen Sverstiuk's activity. It is found that the newspaper is a key for understanding personality of a man of the sixties, a channel of transmission his ideas, a personification of the editor. The author demonstrates that the newspaper has a cultural character and focuses on representatives of different Christian denominations in spite of its clear religious position.

Keywords: Yevhen Sverstiuk, religious journalism, newspaper «Our Faith».

Газету «Наша віра» Євген Сверстюк, за спогадами його сучасників, вважав головною справою свого життя, третину якого він присвятив цьому виданню. На сторінках часопису знайшли своє втілення надзвичайна стурбованість публіциста національними питаннями, за що він поплатився 12 роками свободи, і його навернення у християнство під час ув'язнення. Газета «Наша віра» є другим (після книжкової публіцистики) потужним напрямом публікаційної активності шістдесятника, важливим компонентом журналістської діяльності і каналом передачі його повідомлення.

Свою редакторську діяльність Сверстюк розпочав за порівняно сприятливих умов. Із 1987 року відбувалась лібералізація церковно-державних взаємин і стратегії радянської влади в питаннях релігії. Одразу на це відреагували ЗМІ. «Преса, яка тоді ще цілковито залишалася

в руках КПРС, дозволяла собі бути незрівнянно сміливішою за церковних ієрархів, – описує цей процес В. Єленський. – Журналісти викривали глибину духовної кризи, в якій опинилося радянське суспільство, ставили під сумнів необхідність боротьби з релігією, а лідери тогочасної громадської думки: письменники, вчені, журналісти – закликали до реабілітації релігії» [3:364].

За Н. Кучер, у той час з'явилося багато видань Святого Письма, «яке в радянські часи в українському перекладі читали потай, бо надрукована в Римі Біблія була заборонена», відкривалися храми, почали виходити твори з історії християнства, художня література релігійного змісту [6:144]. Знаковою подією, яка фіксує державну лібералізацію в питаннях релігії, стало святкування тисячоліття хрещення Київської Русі у 1988 році. Причому релігійне піднесення кінця 1980-х – початку 90-

х співпало з національним. Серед української інтелігенції на порядку денному постало питання про роль релігії в процесі формування української нації, яке й досі не втратило своєї актуальності. Серед них був і Сверстюк, який чи не вперше в період перебудови надав українській публіцистиці релігійного змісту, сакралізував її. Це повною мірою ілюструє газета «Наша віра».

У той же час роль часопису «Наша віра» і редакторська діяльність Сверстюка випадають з уваги аналітиків, про що говорить й І. Дзюба: «Ще менше знана й оцінена його подвижницька праця організатора й редактора газети «Наша віра», яка стала не вузькоконфесійним, а доброякісним загальнокультурним виданням, – відповідно до образу самого редактора, для кого християнська віра – справа і особистої долі, і долі та культури рідного народу» [2].

Серед науковців, які вводили газету «Наша віра» в поле своїх досліджень, можна назвати І. Скленера [16; 17], Л. Лисенко [7] та В. Барчук [1]. Існує поодинокі інтерв'ю Я. Музиченко зі Сверстюком про часопис [8]. Є побіжні згадки про «Нашу віру» в мемуаристиці про Є. Сверстюка [14], а також лишилися спогади самого редактора [10; 13].

Наукова новизна цієї студії полягає у визначенні газети «Наша віра» як особливого явища української релігійної журналістики.

Метою є проаналізувати часопис Євгена Сверстюка як феномен релігійної журналістики в Україні часів перебудови та її незалежності. Для досягнення мети визначено такі завдання: по-перше, виокремити особливості «Нашої віри», які дозволяють називати часопис важливим явищем в українській релігійній журналістиці; по-друге, обґрунтувати ці особливості; по-третє, узагальнити їх.

1. «Наша віра» – перша православна газета в посткомуністичній Україні.

Цю тезу висловив архієпископ Ігор Ісіченко, додаючи, що «коли соратники-дисиденти з падінням СРСР ішли в політику, Сверстюк прийняв на себе редагування малотиражного щомісячника "Наша віра"» [14:182]. Ініціатива видавати газету належала молодим ентузіастам – істориком Олександром Ткачуку і музиканту, художнику Миколі Буднику. Вони запропонували Є. Сверстюку стати головним редактором газети. Згодом дисидент зазначав, що спочатку засумнівався у своїй кандидатурі на цю посаду, бо в нього на той час були інші плани. Проте хлопці

запевнили його, що самі будуть займатися виданням, це в нього, мовляв, не забере багато часу, від Сверстюка потрібне лише ім'я, яке тоді, наприкінці 1980-х, вже було добре відомим у середовищі українських інтелігентів [10:23].

О. Ткачук познайомився з Є. Сверстюком на засіданнях Українського культурологічного клубу (УКК), одним із засновників і, за визначенням НКВДистів, «режисерів» якого він (Сверстюк) був. На засіданнях УКК часто обговорювали релігійні питання, особливо становище православної церкви, тоді ще підконтрольної радянській владі.

На О. Ткачука настільки вплинули промови Є. Сверстюка, який став для нього своєрідним місіонером, що юнак вирішив видавати незалежну релігійну газету, «намагаючись посилити український вплив на Православну церкву» [14:518]. Хоча сам він повідомляє у своїх спогадах, що на той момент не мав досвіду видання газети, окрім студентських інформаційних листків. Але вирішив робити газету з думкою, що «Бог допомагає тим, хто робить справу безкорисливо» [14:518].

Спочатку газета мала назву «Наша віра – православ'я». Назву придумав Є. Сверстюк: «Не всі спочатку розуміли підтекст – не просто "Наша віра", але й православ'я», – казав він [10:23]. За словами редактора, вона бачилася як «перше вільне слово, яке мало будити народ» [8]. Перший номер газети «Наша віра – православ'я» вийшов у вересні 1989 р. і вже 8–10 вересня того року розповсюджувався на Установчому з'їзді Народного Руху України. Перші числа виходили у форматі «здвоєних листівок» А-4.

2. Перші номери газети вже виходили майже підпільно.

На початку свого існування газета друкувалася не в Україні, а в Литві – майже підпільно. Хоча офіційної цензури вже не було, проте «гальмівні інституції і гонителі залишалися на своїх місцях» [8]. У Литві за підтримкою Є. Сверстюк звернувся до своїх друзів-дисидентів, зокрема до Нійоле Садунайте, литовської черниці та правозахисниці, з якою український шістдесятник листувався за часів ув'язнення. Як пише О. Ткачук, який з М. Будником їздив до Литви друкувати це видання, «Нійоле порадила переговорити про друкування газети з головою Ліги незалежності Литви Антанасом Тарляцкасом, дала нам номер його телефону. За

декілька днів хлопці з Ліги привезли нам тираж до самого поїзда "Вільнюс-Київ"» [14:519]. А вже О. Ткачук і М. Будник, як розповідав Сверстюк, «привозили «тираж» у наплічниках» (рюкзаках. – Г. К.) до Києва [8]. Радянська влада загалом критично поставилася до виходу такого вільнодумного видання. За словами О. Ткачука, «газета ЦК КПУ "Правда України" ядуче відреагувала на видання першого числа "Нашої віри", повідомляючи, що з'явилося видання "неіснуючих парафій УАПЦ"» [14:519].

3. «Наша віра» створювалася на хвилі оновлення позицій української Церкви і явно симпатизувала УАПЦ та УГКЦ, проте мала не вузькоконфесійний, але культурологічний характер.

Історія народження газети співпала з ідеєю про відродження української церкви, до якої безпосередньо причетний сам Сверстюк. «Люди тягнулися до цього, – згадував редактор "Нашої віри", – і якимось член Українського Культурологічного Клубу Анатолій Битченко, побачивши в мене Біблію українською мовою, пішов до однієї з церков і запропонував священику читати Євангеліє українською мовою. На жаль, дуже мало було готових до цього людей. Ми ходили по Подолу, дивились на численні церкви й мріяли, щоб якийсь із цих храмів був українським осередком не тільки за мовою, а й центром відродження української культури. На той момент уже припинився тиск на священиків і була велика розгубленість у тих відомствах, які мали спрямовувати тиск на церкву» [10:23].

Основна тема тих перших номерів газети «Наша віра – православ'я», за словами тодішнього головного редактора, – «рух за створення Української автокефальної православної церкви – за зразком Церкви у США, в Канаді – церкви, незалежної від держави» [8]. «Ми кинулись читати книжки і проповіді митрополита УАПЦ Василя Липківського, і нова відроджена церква уявлялась нам як церква народна», – згадував Є. Сверстюк [10:24]. Те, що «Наша віра» регулярно піднімала таку тему, дає підстави стверджувати, що газета на чолі з Євгеном Сверстюком і його активними помічниками О. Ткачуком і М. Будником відіграла роль у відновленні УАПЦ.

У 1989 р., за твердженням Є. Сверстюка, в Україні ще не було єпископату УАПЦ. Єдиний Священний Синод єпископів УАПЦ в Україні та діаспорі був утворений архієрейським

Собором 16 листопада 1990 р. [5]. «Просто вже існувала самодіяльна парафія Української Автокефальної православної церкви, або, може, дві – зокрема, в київській церкві Миколи Притиска. Ось так ми і стали органом "парафій УАПЦ". Насправді нам не було на кого спертися», – розповідав Є. Сверстюк [10:24].

Проте від самого початку газета мала культурологічний ухил, про що стверджував і Є. Сверстюк. Особливо це стало помітно після 1992 р., коли назва газети стала лаконічнішою – просто «Наша віра». Сверстюк пояснював цю зміну так: «Хто розуміє – той зрозуміє, яка наша віра. А хто не розуміє, тому цей акцент нічого не дасть. А для газетного логотипу три слова це вже забагато [10:24]. Юрій Вівташ, який із 1992 р. разом з Раїсою Лишею працював у «Нашій вірі» (у 80-х вони були авторами самвидавного журналу «Пороги» [9]), додає, що зміна назви припала на той час, коли заступником редактора був поет Валерій Ілля. «Він (В. Ілля) схилився до літературного наповнення газети, а редактор – до моралізму та філософії, – розповів авторці статті Ю. Вівташ. – Отже, простої церковності ставало дещо менше. Нова назва газети дозволяла залучати ширші кола читачів». Крім релігійної тематики, на сторінках газети піднімалися гострі соціальні питання, інколи громадсько-політичні (наприклад, рубрика «Майдан»), друкувалися філософські та мистецькі статті, була сторінка для дітей.

4. «Наша віра» є організаційно незалежним, політично незаангажованим виданням.

Є. Сверстюк, установивши контакт із Патріархом УАПЦ Мстиславом (Скрипником) [15], узгодив із ним вихід видання. Після так званого «об'єднання» УАПЦ із частиною Українського екзархату РПЦ (об'єднавчий Собор УАПЦ 25–26 червня 1992 р.), яке Патріарх Мстислав не благословив [5], редактор газети запропонував Патріарху дати розпорядження про незалежність видання від церкви. «Патріарх погодився, і ми стали газетою незалежною, власне, як і завжди» [10:24], – розповідав Є. Сверстюк.

Цікавою, навіть пригодницькою, є історія переїзду редакції «Нашої віри», що тісно пов'язана з відстоюванням Є. Сверстюком незалежності часопису: «Редакція спочатку розташовувалася в тому приміщенні, де зараз знаходиться гуртожиток семінаристів УПЦ КП. Після обрання Філарета (Денисенка) Патріархом була спроба запропонувати до

друку якісь тексти з фотографіями святих отців, але я ввічливо відгорнув їх. Ми не змінюємо своїй незалежній позиції. Тоді ж меценат-газовик Юрій Колесников (була така фірма "Крим-Континенталь") давав нам папір, але після його спроб отримати вплив і над змістом газети я відмовився від співпраці. І тепер ми справді незалежні – і від церкви, і від меценатів. Правда, приміщення ми втратили...» [10:24].

Після цього редакція переселилась у будівлю Національного музею Тараса Шевченка і знаходилася там до 1997 року. Про цей період Сверстюк розповідав так: «Завдяки моєму знайомству з Іваном Дзубою, що був тоді міністром культури, ми переїхали до Музею Тараса Шевченка і працювали там років п'ять у малесенькій кімнатці. Але нас і звідти інтенсивно намагалися виставити. Навіть у міськраді клопоталися про наше виселення» [8].

Тоді Патріарх УАПЦ Димитрій попросив Є. Сверстюка бути ближче до канцелярії Церкви, і «Наша віра» переїхала в приміщення за адресою вул. Трьохсвятительська, 8-А. Там навколо редакції почав угруповуватися своєрідний християнський культурний центр. Поруч із «Нашою вірою» були центри візантиністики та патристики, виставка ікон, дитяча школа. «Ми пробули в тому приміщенні сім років, і то була найкраща пора для газети, – згадував редактор. – Коли приїжджали представники екуменічного руху з Європи, патріарх запрошував нас на зустрічі з ними. То були дуже цікаві розмови, які варто було тоді записати...» [8].

Великою кризою для редакції став погром 4 лютого 2005 року посланцями УАПЦ, які орієнтуються на митрополита Мефодія (Кудрякова). Інцидент було спричинено переворотом в управлінні УАПЦ. Внаслідок того силового захоплення приміщення на Трьохсвятительській постраждала велика частина редакційного архіву. Дисидент розповідав про це так: «Це все було викинуто на сніг у час погрому в лютому 2005-го. Нам спершу не було куди все те забрати. Змушені були шукати вантажівку, невелику частину вдалося врятувати. Взагалі наші папери для погромників цінності не мали. Вони були зацікавлені в тому, що було у нашому буфеті, в коштовних старовинних чи закордонних книгах та чималій колекції ікон. Уже коли за рішенням Шевченківського суду, за підписом якогось Мороза, нам було дозволено забрати ці ікони,

звідкись на того Мороза натиснули, і він по телефону дав розпорядження припинити повернення майна. І всі мільйонери одразу «стали на задні лапки»: ікони залишилися Мефодію» [8].

Кризовим моментом стало й те, що після нападу газету зняли з державного розповсюдження. Відтоді кіоски не приймали «Нашу віру» на реалізацію. «"Наша віра" є газетою, гнаною від самого початку. Гонителі – постсовєтське хамство в різному одязі. Усі ці акули ковтають і дивуються, коли щось не піддається» [8], – резюмував Є. Сверстюк.

Після цього редакцію «Нашою віри» прийняв Осип Зінкевич до будівлі очолюваного ним видавництва «Смолоскип» (вул. Межигірська, 21). Там редакція знаходиться і дотепер.

Газета була незалежною не тільки ідеологічно, але й фінансово.

5. «Наша віра» – «найбідніше» релігійне видання України.

Попри те, що газета не приховувала своїх симпатій до УАПЦ, церква матеріально не допомагала виданню. «Церква ніколи не давала нам коштів, – констатував Є. Сверстюк. – Гроші на видання мені у діаспорі завжди давали як особі, під моє прізвище. На жаль, не було в церкві людей, які б розуміли, що це за газета і навіщо їй допомагати» [10:24].

Влада теж майже не допомагала. Поодинокий виняток – нетривала допомога Фонду К. Ющенко.

Не мала газета доходів ні з реклами, якої в ній не було, ні з передплати.

Можна стверджувати, що гроші за передплату газети не покривають і вагомої частини витрат на її видання, адже коштує вона дуже дешево. Так, у 2009 р. вартість передплати з доставкою становила 2,02 грн. на місяць, 9,27 грн. на півроку, 17,94 – на рік. Не мав Сверстюк і власних коштів, які можна було б вкладати в «Нашу віру».

Через брак коштів (такі кризи були і як за життя Є. Сверстюка, так і тепер, після його смерті) номери інколи виходили із запізненням або числа об'єднувалися (наприклад, № 4–5 2003 р.). «"Наша віра" є по-справжньому незалежною, – пише П. Марусенко. – Вона виходить завдяки старанню купки ідеалістів. Тому це, мабуть, найбільш бідне видання в Україні» [14:324].

6. Газета виходила завдяки пожертвам читачів, особливо представників української діаспори, які напевне не завжди були

парафіянами УАПЦ.

За словами Р. Лиші, яка за життя Є. Сверстюка помагала йому у виданні «Нашої віри», а після його відходу у вічність стала головним редактором часопису, всі роки свого існування «Наша віра» жила з пожертв небайдужих читачів.

7. Налагоджений зворотний зв'язок із нечисленною аудиторією.

Сверстюк-редактор постійну увагу приділяв читачам газети. Цитував читачів у своїх текстах, друкував їхні листи з приводу актуальних суспільних проблем, відгуки про «Нашу віру», а то й цілі матеріали. Якщо виникала затримка із виходом видання, в наступному номері обов'язково публікувалося звернення до читачів з вибаченням. Висловлювалася поіменно подяка читачам, які жертвували кошти на вихід номера, з конкретною вказівкою суми. Тобто зворотний зв'язок з реципієнтом був гарно налагоджений навіть ще до появи у 2001 р. сайту газети «Нашої віри», де будь-хто може ставити запитання редакції чи ділитися своїми думками, зауваженнями, побажаннями. Так, наприклад, у №10 за 2009 рік редакція надрукувала лист Л. Мірошниченко, співробітника Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, який відображає її ставлення до «Нашої віри», зокрема до публікацій Сверстюка: «Немає на світі нічого щирішого, сокровеннішого, ніж тиха розмова з Богом. І читання "Нашої віри", що прихильє повсякчас до такої розмови, – одне з найдорожчих. Ця газета – рідкісне явище в нашому суєтному світі. Сприймаю її не як газету, а як очікуваний лист від доброї, мудрої, витонченої людини. Вона не віддаляє мене від пекучих проблем культури, історії, духовности, та в переважній більшості таких публікацій струменить рятівне Божественне Світло...». Таким чином, читання «Нашої віри» наближає авторку листа до Бога, спонукає до молитов, до духовних роздумів – до дієвої зупинки «в нашому суєтному світі». За цим листом, Євген Сверстюк виступає на сторінках газети як журналіст, який повідомляє та аналізує «пекучі проблеми» і проповідник Божественного Світа.

Сверстюк зазначав, що його читач не є масовим [11:13]. Він орієнтувався на освічених, культурних людей, які «люблять Бога та Україну». Найбільш вдячний читач газети, за Є. Сверстюком і Р. Лишею, належить до української діаспори, де газету читають більше,

ніж в Україні. «Треба признатися, що я досі залишаюся людиною, ближчою українцям за кордоном. У якому сенсі? Важко уявити, щоби десь за кордоном не помітили мого імені, зате дуже легко уявити, що в Києві чи в Україні взагалі не помічають мого існування» [13:204], – зауважував Є. Сверстюк. Р. Лиша і сьогодні називає українську діаспору «найщирішим, найвірнішим читачем і самовідданим другом газети».

7. Різноманітність автури – од відомих мислителів до пересічних читачів. Автори є віруючими з різних християнських конфесій.

Р. Лиша називає постійним автором газети архієпископа Ігоря Ісиченка. Знаковим автором був патріарх УАПЦ Дмитрій. Постійним автором «Нашої віри», на її думку, можна назвати Мирослава Мариновича. Цікавими були публікації Миколи Горбала. «Багато важила участь у житті видання о. Бориса Гудзяка, єпископа-емерита Любомира Гузара, – розповідає Р. Лиша. – Багато можна назвати імен. До речі, матеріали Юрія (Вівташа. – Г. К.) не раз викликали жваву реакцію читачів. Думаю, що ніяка інша газета не приділила стільки уваги відродженню з нуля іконопису і загалом нового українського мистецтва (малярства, скульптури) – і це, безумовно, мало значення. Тут були і мої намагання (тобто публікації Р. Лиші. – Г. К.), бо я це люблю».

Серед авторів було й чимало представників діаспори, як, наприклад, Дарія Бродхед з Канади, Зіновій Квіт зі США, Надія Мірчук, яка до недавнього часу була головою православних сестринств у США, письменник і меценат Олесь Скоп. Підтримувала газету й Надія Світлична. «Наша віра» співпрацювала з видаваним Світличною на еміграції журналом «Віра».

Знаковою подією стало те, що «Наша віра» вперше в Україні надрукувала в 1994 р. текст Ю. Шереха «Москва-Маросейка». На той час навіть для незалежної України, за словами Р. Лиші, то був сміливий крок з боку редактора Сверстюка.

Сам Сверстюк так характеризував автуру газети: «Їх (авторів. – Г. К.) є сотні. А творять газету – десятки. Оскільки проблематика наша не пов'язана з мінливою кон'юнктурою, то для нас бажаними авторами є релігійні мислителі різних епох і різних конфесій. Релігійних мислителів рівня Мирослава Мариновича в нас, на жаль, мало, але авторів, які розуміють, що повернення до євангельських істин і законів є неодмінною умовою нашого порятунку, –

з'являється щораз більше. Ми охоче публікуємо чесні дописи і скромного національного подвижника Степана Семенюка, і вчителя з Волині Линника, і історика Володимира Рожка, Лесі Храпливої-Щур з Канади, і послідовного християнського ідеаліста Олександра Сугоняка, і наших читачів-правдолюбів, не конче – дослідників з ученими ступенями» [8].

8. Газета «Наша віра» була для Є. Сверстюка подвижницькою роботою. Релігійний часопис безкоштовно робив не священик, а мирянин.

Багато людей лишали роботу в «Нашій вірі» через свої матеріальні потреби. Адже праця в газеті не винагороджувалася значною заробітною платнею через фінансову скруту видання. А часто то була взагалі безоплатна, подвижницька робота, як у випадку Є. Сверстюка. Як зауважував П. Марусенко, «головний редактор не одержував ані зарплати, ані гонорарів...» [14:324].

«Вона (газета. – Г. К.) є порівняно регулярною роботою і якоюсь мірою виправдовує, так би мовити, мій статус. Мені приємно бути редактором газети – почесним, безплатним, це робить мене більш незалежним. Дуже важко підставити мені ногу і «позбавити привілеїв» – це пробували робити», – писав Сверстюк [13:204].

За спогадами Р. Лиші, Є. Сверстюк в останні роки свого життя приходив у редакцію два рази на тиждень. «Як редактор він керувався внутрішньою самодисципліною і розраховував на ту ж внутрішню самодисципліну від людини, з якою співпрацював, що вельми відповідало моїй і Юрєвій настроєності. Саме тому працювати з ним було цікаво, вільно і творчо», – розказала авторці цих рядків Р. Лиша. Це характеризує Сверстюка-редактора як людину-фахівця, вимогливого до себе. Вона визначає настрої, який створював у редакції Є. Сверстюк: «...В редакції газети «Наша віра» панувала атмосфера творчості, довіри і взаємовідповідальності. Кожен думає, приносить, подає ідеї... А потім це складається в образ чергового числа <...>. Пан Євген міцно заклав у її будову свої максими віри і правди, які обстоював за будь-яку ціну, будвши вимогливим передусім до себе» [14:276].

Майже кожний номер часопису містив допис головного редактора, а то й два-три. Він і сам це усвідомлював, заявляючи, що «фактично без моїх публікацій немає сенсу й говорити про

"Нашу віру"» [13:204]. «Закидали, що це Сверстюкова газета, – писав її тодішній редактор. – Інші казали, що саме тому її купують чи передплачують, особливо за кордоном» [13:204]. Щодо ролі Сверстюкових текстів у газеті промовистими є враження української співачки Ніни Матвієнко: «Якщо зібрати статті, які він опублікував у газеті "Наша віра", то це ж буде велика книжка. А то й кілька книжок (у видавництва "Дух і літера" був задум випустити книгу за найбільш резонансними публікаціями в газеті "Наша віра"» [8], але про реалізацію цього проекту авторка інформації не знайшла. – Г. К.) Люди чекали (виділення наше. – Г. К.) виходу чергового номера, щоб дізнатися думку Сверстюка. Він не обминав важливі проблеми стороною, а навпаки, дуже швидко на них реагував. Його сторінка була не суха і не кучерява, не вигладжена, а поміркована. Він не рубав з плеча, але в нього завжди була особиста думка, підкріплена його власним життям» [14:334].

На мою думку, є виправданою присутність часопису в Інтернеті (сайт <http://nashavira.ukrlife.org>), на чому в 2001 р. наполіг Є. Сверстюк. Це засвідчує далекоглядність покійного редактора. Хоча він сам не був знавцем комп'ютерних технологій та Інтернету, але розумів, що це допоможе більшій кількості людей безкоштовно мати доступ до архіву газети. Це також ілюструє подвижницьку і волонтерську спрямованість редакторської діяльності Сверстюка і позитивно характеризує його як менеджера видання. З 2013 р. газету можна скачати у форматі PDF, що є зручним для читача.

9. «Наша віра» була дітищем Є. Сверстюка.

Те, якою мірою газета асоціювалася з редактором Сверстюком, для якого «Наша віра» була його дітищем, можна судити з показової офіційної заяви архієпископа УАПЦ І. Ісиченка, яку він написав і опублікував на своєму сайті одразу після відходу у вічність Сверстюка – «Про майбутнє газети "Наша віра"» [4] – як свою відповідь на полеміку довкола подальшого випуску газети. І. Ісиченко пише: «Газета "Наша віра" ніколи не була офіційним органом ані Української Автокефальної Православної Церкви, ні інших релігійних або громадських організацій. Спроби підпорядкувати її церковній ієрархії або іншим чином впливати на редакційну політику закінчилися фіаско. Це завжди була

газета Євгена Сверстюка, яка відображала його власну суспільну позицію та його релігійні переконання» (виділення наше. – Г. К.) Тому я вважаю недоречними спроби штучно продовжити видання газети без Євгена Сверстюка. Гідним ушануванням унікальної ролі Євгена Сверстюка в національному церковному житті буде збереження "Нашої віри" в історичній пам'яті українського народу як особистого внеску спочилого в духовне відродження України в постколоніальний період. З публікацією останнього, меморіального числа газети її видання слід припинити» [14].

Попри цю заяву Р. Лиша вирішила все ж таки продовжити видання «Нашої віри». Свою позицію вона аргументує таким чином: «Газета, яку ми робили з Євгеном Сверстюком від 1993 р., є дорогою і важливою не лише для нас, але й для багатьох людей – наших читачів, які свідчать, що вона потрібна. В цьому часі проблема становлення людини й суспільства існує не менш гостро. Тримати "Нашу віру" змушує і пам'ять про пана Євгена, і саме життя, яке диктує доконечну потребу видань, що працюють у сфері духовно-культурних запитів».

Доповідачка не буде віддавати свого голосу в цій полеміці про майбутнє видання перш за все тому, що воля самого Сверстюка в цьому питанні невідома. Фактом є те, що газета продовжує виходити, є читачі, є ті, хто підтримують вихід матеріально. Час покаже, чи є майбутнє у газети без Сверстюка. Але ця дискусія демонструє велику роль Сверстюка як редактора, журналіста, автора, організатора видання, і його смерть є великою втратою в тому числі для «Нашої віри».

Отже, газету «Наша віра» можна вважати важливим явищем української релігійної журналістики. По-перше, вона є першою в посткомуністичній Україні православною газетою (І. Ісиченко). По-друге, вона виходить понад чверть століття, і її можна назвати виданням-довгожителем серед українських ЗМІ релігійного спрямування в незалежній Україні. По-третє, деякий час (1997 рік) вона мала тираж, що сягав 55 тисяч екземплярів, і завдяки цьому «Наша віра» увійшла в п'ятірку

найтиражніших видань, які тоді можна було передплатити, не враховуючи комерційних (Ю. Вівташ). По-четверте, попри те, що вона явно симпатизує УАПЦ і підтримує у своїх матеріалах УГКЦ, газета не належить якійсь конфесії. Часопис не є церковно (і політично) заангажованим. По-п'яте, газета фінансується не за рахунок прихожан конкретної церкви, не за рахунок політиків, олігархів і не завдяки рекламі. Самі читачі, в основному з діаспори, жертвують на її вихід. А це, напевне, люди з різних конфесій. В-шостих, на своїх сторінках вона демонструє громадянську релігійність, проповідує концепт «Бог і Україна». Залишаючись релігійним щомісячником, «Наша віра» є водночас і культурно-мистецьким часописом, соціальним, інколи громадсько-політичним, проте не вдається до брудної політики. Вона є прикладом суб'єктивної журналістики, а також є редакційно незалежним виданням.

Газета продовжує знаходитися в тіні публіцистики Є. Сверстюка, хоча багато його текстів, написаних після 1989 р., спочатку оперативніше з'явилися в газеті, а лише потім потрапили у його книжки. «Наша віра» є образом самого автора (І. Дзюба), ключем до розуміння особистості та діяльності Є. Сверстюка. Часопис є ще однією маловивченою у журналістикознавстві ділянкою культурного життя публіциста, де він відіграв роль релігійного просвітителя. За інтелектуальним рівнем такого типу видання серед релігійної періодики сучасної України немає. Ще однією особливістю «Нашої віри» є те, що її робив не служитель церкви, а мирянин, який «був опорою Церкви» (І. Дзюба), який став найавторитетнішим і одним із найбільш незручних для ієрархії, послідовно обстоюючи пріоритетність духовних цінностей» (І. Ісиченко). «Наша віра» Євгена Сверстюка стала мостом, який об'єднав інтелектуальну та релігійну сфери життя як самого редактора, так і суспільства. Подальших досліджень вимагає детальний аналіз знакових текстів, опублікованих в газеті, – передусім публіцистика та поезія Є. Сверстюка, а також матеріали інших авторів.

Література

1. Барчук В. Проблеми духовності в публіцистиці Євгена Сверстюка: на матеріалі газети «Наша віра» / Віра Барчук // Журналістика, філологія та медіаосвіта : у 2 т. — Т. 1. — Полтава : Освіта, 2009. — С. 18—22.

2. Дзюба І. Слово прощання з другом / Іван Дзюба // День. — 2014. — 4 грудня.
3. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ — початку ХХІ століття / Віктор Єленський. — Львів : УКУ, 2013. — 504 с.
4. Ісіченко І. Про майбутнє газети «Наша віра» (заява) [Електронний ресурс] / Ігор Ісіченко. — Режим доступу : <http://www.bishop.kharkov.ua/statements>.
5. Історія УАПЦ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://slav-uapc.com/page/zagalni-vidomosti>.
6. Кучер Н. Євген Сверстюк: людина в людстві / Наталя Кучер // Дзвін. — 2015. — № 1. — С. 142—146.
7. Лисенко Л. І. Образна система публіцистики Євгена Сверстюка як чинник оптимізації соціокультурної комунікації українства : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / Лисенко Леся Іванівна. — К., 2011. — 175 с.
8. Музиченко Я. 20 років із «Нашою вірою» / Ярослава Музиченко // Україна молода. — 2009. — 10 вересня.
9. Пороги : літературно-мистецький і громадсько-політичний самвидавний журнал : вибране / упоряд. Р. Лиша, Ю. Вівташ, О. Сокульська. — К. : Смолоскип, 2009. — 624 с.
10. Сверстюк Є. «Наша віра – православ'я» / Євген Сверстюк // Український журнал. — 2009. — № 4. — С. 23—24.
11. Сверстюк Є. Золота пектораль / Євген Сверстюк // Наша віра. — 2015. — № 6—7. — С. 12—13.
12. Сверстюк Є. На святі надій : вибране / Євген Сверстюк. — К. : Наша віра, 1999. — 784 с.
13. Сверстюк Є. О. На полі чести : в 2 кн. Кн. 1. Невже то я? / Є. О. Сверстюк ; [упоряд. О. Сінченко]. — К. : Кліо, 2015. — 368 с.
14. Сверстюк Є. О. На полі чести : в 2 кн. Кн. 2. Наш сучасник Євген Сверстюк ; [упоряд. В. Овсієнко]. — К. : Кліо, 2015. — 600 с.
15. Сверстюк Є. Проміненна особистість (передмова) / Євген Сверстюк // Смирнов А. І. Мстислав (Скрипник): громадсько-політичний і церковний діяч, 1930—1944 : моногр. / передм. Є. Сверстюка. — 2-е вид., доп. — К. : Смолоскип, 2009. — С. 3—11.
16. Скленар І. М. Сучасна релігійна преса України: типологія, характеристика, доміанти : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. ком. : 27.00.04 / Скленар Ігор Михайлович. — К., 2008.
17. Скленар І. Часопис «Наша віра» як тип релігійно-культурологічного видання / Ігор Скленар // Збірник праць кафедри української преси / Міністерство освіти і науки України, ЛНУ імені Івана Франка ; [відп. ред. С. А. Кость]. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2000. — Вип. 3. — С. 326—333.

УДК 316.772.4:81'42

С. В. Ломакович

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**Роль метатексту в міжособистісній комунікації
(на матеріалі художньої прози Юрія Андруховича)**

Ломакович С. В. Роль метатексту в міжособистісній комунікації (на матеріалі художньої прози Юрія Андруховича). Розглянуто специфічний метатекст межособистісної комунікації, відображений в діалогах художньої прози Юрія Андруховича, зміст якого становить рефлексія співрозмовниками особливостей свого мовлення й власної мовленнєвої поведінки. Установлено, що втіленню комунікативних намірів мовців сприяє їх здатність до адекватної оцінки ситуації спілкування й відповідно до вибору стратегій і тактик мовленнєвої поведінки, а також до відбору мовних засобів з урахуванням здійснюваних ними соціальних впливів.

Ключові слова: міжособистісна комунікація, метатекст, рефлексія мовленнєвої поведінки, стратегії й тактики мовлення, відбір мовних засобів.